

Σταύρος Δ. Μαυρουδέας
*Η ελληνική κρίση, η Ε.Ε.
 και οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις*

Δεν έχει κλείσει χρόνος από την υπαγωγή της χώρας μας στα δεσμά του Μνημονίου που συνολόγησε η ελληνική αστική τάξη με το ΔΝΤ και την Ε.Ε. και η οικονομία βυθίζεται σε ολοένα και βαθύτερη κρίση, ενώ τα εργασιακά δικαιώματα και οι μισθοί έχουν ήδη πληγεί σοβαρά. Παρ' όλη αυτή την από κοινού επίθεση του ελληνικού και του ευρωπαϊκού κεφαλαίου δεν φαίνεται διέξοδος για την κρίση του ελληνικού καπιταλισμού. Το πρώτο Μνημόνιο έχει ήδη αποτύχει καθώς απέτυχαν ήδη οι ποσοτικοί στόχοι του, αλλά έχει επίσης αποτύχει και το δεύτερο (που προέκυψε κρυφίως μέσω της «επικαιροποίησης» του πρώτου), ενώ στον ίδιο δρόμο βαδίζει και το τρίτο που εφαρμόζεται σήμερα (με επίκεντρο τις αντιδραστικές μεταρρυθμίσεις). Ο κίνδυνος της χρεοκοπίας όχι μόνο δεν εξαλείφεται αλλά εντείνεται, και ήδη αρχίζουν τα σχέδια για επιμήκυνση του χρέους (φυσικά με νέα ανώτερα επιτόκια), για ελεγχόμενες χρεοκοπίες και φυσικά όχι για τετραετή αλλά για πολυετή μετατροπή της χώρας σε οικονομικό και εντέλει πολιτικό προτεκτοράτο. Πώς εξηγείται αυτή η συστηματική αποτυχία των αστικών σχεδιασμών παρά την προς το παρόν προφανή αδυναμία του εργατικού και λαϊκού κινήματος να τους ανατρέψει;

Η κρίση του ελληνικού καπιταλισμού

είναι μια βαθιά δίδυμη κρίση. Αποτελεί το συνδυασμό (α) της δομικής κρίσης του καπιταλισμού (όπως αυτή εκδηλώνονται τόσο διεθνώς όσο και εθνικά) με (β) τα ιδιαίτερα ελληνικά διαρθρωτικά προβλήματα που το μεγαλύτερο μέρος τους προκύπτει ακριβώς από τη συμμετοχή του ελληνικού καπιταλισμού στην ευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ενοποίηση.

Η σημερινή κρίση του καπιταλισμού δεν είναι αυτοτελής αλλά συνέχεια της κρίσης του 1973-1975 (δηλαδή της υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου λόγω πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους) που σηματοδότησε τη λειτουργική εξάντληση της προηγούμενης «αρχιτεκτονικής» του συστήματος (δομή της διαδικασίας παραγωγής, ειδικός τρόπος διασύνδεσης των καπιταλιστικών μερίδων, συγκεκριμένη οργάνωση του διεθνούς συστήματος κ.λπ.). Τα κύματα καπιταλιστικών αναδιαρθρώσεων απάλυναν μεν την κρίση (ιδιαίτερα αυξάνοντας δραματικά την εκμετάλλευση της εργασίας) αλλά απέτυχαν να επιλύσουν το συστηματικό πρόβλημα και απλώς το μετέθεσαν πιο πίσω. Με αποτέλεσμα η τρέχουσα οικονομική κρίση –που και αυτή (σε αντίθεση με τις αστικές αλλά και ριζοσπαστικές απόψεις περί «χρηματιστικοποίησης») αποτελεί μια κρίση πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους– να είναι ακόμη πιο βαθιά και έντονη.

Η ελληνική παράμετρος της κρίσης έχει να κάνει αφενός με την καθυστέρηση εφαρμογής των καπιταλιστικών αναδιορθώσεων (λόγω της ριζοσπαστικής έκρηξης της μεταπολίτευσης) και αφετέρου με τα προβλήματα που δημιουργεί στην ίδια την ελληνική αστική τάξη η «Μεγάλη Ιδέα» του τελευταίου τρίτου του 20^{ου} αιώνα, η ένταξη στην ευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ενοποίηση. Αυτή η «Μεγάλη Ιδέα» βοήθησε το ελληνικό κεφάλαιο να ξεπεράσει τον επικίνδυνο μεταπολιτευτικό ριζοσπαστισμό, στη συνέχεια να προωθήσει τις καπιταλιστικές αναδιορθώσεις και τέλος να εκμεταλλευθεί ιμπεριαλιστικά άλλες χώρες (με πρώτο το βαλκανικό Ελ Ντοράντο του ελληνικού κεφαλαίου). Ταυτόχρονα όμως το άνοιγμα της οικονομίας και ο ανταγωνισμός με τα πιο αναπτυγμένα δυτικοευρωπαϊκά κεφάλαια υποβάθμισε τα ελληνικά σε «φτωχούς συγγενείς», ενώ η εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης οδήγησε στην εκχώρηση κρίσιμων πολιτικών αλλά και οικονομικών εξουσιών στα κέντρα της Ε.Ε., που υπηρετούν τον σκληρό δυτικοευρωπαϊκό πυρήνα της, στερούν βαθμούς ελευθερίας του ελληνικού κεφαλαίου και υπάγουν τα συμφέροντά του σε αυτά των πρώτων. Ιδιαίτερα μετά την ΟΝΕ ο εσωτερικός νεομερκαντιλιστικός χαρακτήρας της Ε.Ε. εκφράστηκε καθαρότερα και ενισχύθηκε με αποτέλεσμα την ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής ηγεμονίας του δυτικοευρωπαϊκού μητροπολιτικού κέντρου έναντι των περιφερειακών χωρών.

Το ξέσπασμα της σημερινής παγκόσμιας κρίσης επιδείνωσε όλα τα προα-

ναφερόμενα προβλήματα. Τυπικά, η κρίση όξυνε τους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς μεταξύ των βασικών πόλων του διεθνούς συστήματος για το ποιος θα ισχυροποιηθεί μεταφέροντας δικά του βάρη σε άλλους πόλους και φυσικά σε πιο αδύναμες χώρες. Καθώς όλες σχεδόν οι καπιταλιστικές οικονομίες –εγκαταλείποντας τα νεοφιλελεύθερα θέσφατα– προσέφυγαν μαζικά σε κρατικά προγράμματα (νομισματικής αλλά και δημοσιονομικής πολιτικής) για τη στήριξη του κεφαλαίου (τόσο του χρηματοπιστωτικού όσο και του παραγωγικού) τα δημοσιονομικά ελλείμματα σχεδόν όλων των χωρών εκτινάχθηκαν στα ύψη (με πρώτες και καλύτερες τις ΗΠΑ). Για να καλυφθεί το κόστος αυτών των προγραμμάτων χρειάζονται ισχυροί ρυθμοί ανάπτυξης, πράγμα απίθανο καθώς η κρίση της πραγματικής οικονομίας όχι μόνο δεν φεύγει αλλά βαθαίνει (διπλή βουτιά) – και αυτό διαφεύδει ακόμη μια φορά τους οπαδούς της «χρηματιστικοποίησης». Εναλλακτικά, πρέπει να φορτωθούν άλλοι τα κόστη απόλυσης της κρίσης (δηλαδή άλλοι ιμπεριαλισμοί και οι αδύναμες χώρες).

Για την Ε.Ε. (και τις ηγεμονικές δυνάμεις της), αυτή η όξυνση της κρίσης και των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών βάζει σε κίνδυνο το βασικό όχημα της για τη διεκδίκηση παγκόσμιας ηγεμονίας, το ευρώ. Και αυτό βάζει σε κίνδυνο εντέλει την ίδια την ευρωπαϊκή ιμπεριαλιστική ενοποίηση. Γι' αυτό προωθείται εσπευσμένα ένας προορούστειος μηχανισμός εκμετάλλευσης των περιφερειακών χωρών. Ξαφνικά, με πραγματικά blitzkriegs,

ακόμη και χώρες-θαύματα αναδεικνύονται σε «κλέφτρες» και χρεοκοπούσες και μετατρέπονται σε οικονομικά και πολιτικά προτεκτοράτα. Με αστραπιαία ταχύτητα επιβάλλονται αντιλαϊκά μέτρα και αδιανόητες προηγουμένως δομικές αλλαγές που τις βυθίζουν στην ύφεση και την υπερχρέωση. Ταυτοχρόνως, ο ηγεμονικός πυρήνας της Ε.Ε. αντλεί σημαντικά κέρδη από την υπερχρέωσή τους (μόνο από το γεγονός ότι δανείζεται φθηνότερα απ' ό,τι τις δανείζει).

Η χώρα μας είναι από τα πρώτα θύματα αυτού του βρώμικου παιχνιδιού, και ο λαός μας πληρώνει ήδη ένα βαρύτατο τίμημα που μεγαλώνει ανεξέλεγκτα. Η ελληνική αστική τάξη έχει συναινέσει σ' αυτό αφενός γιατί από τη μείωση των εργατικών και λαϊκών εισοδημάτων ωφελείται και η δική της κερδοφορία και αφετέρου γιατί δεν τολμά να αντιταχθεί στους Ευρωπαίους ηγεμόνες. Ωστόσο κινδυνεύει ταυτόχρονα από τη στρατηγική υποβάθμιση του ελληνικού καπιταλισμού (σε χώρα υπό κηδεμονία) αλλά και την εξαγορά των επιχειρήσεών της από ξένα κεφάλαια κυριολεκτικά για ένα ξεροκόμματο (εξού και οι κλαυθμυρισμοί περί αφελληνισμού του τραπεζικού συστήματος).

Απέναντι στην καπιταλιστική κρίση και τους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς ο κόσμος της εργασίας πρέπει να αντιτάξει τη δική του προοπτική. Ο στρατηγικός ορίζοντάς της δεν μπορεί να είναι άλλος από αυτόν της ανατροπής του καπιταλισμού και της σοσιαλιστικής μετάβασης. Όσο και αν λοιδορείται από σύγχρονους «από καθέδρας σοσιαλι-

στές», η σημερινή κρίση δείχνει την εξάντληση των ιστορικών ορίων του συστήματος καθώς κάθε εφικτή παρόταση ζωής του μόνο μια παλινόρθωση στην πρωτοκαπιταλιστική βαρβαρότητα μπορεί να φέρει.

Η σοσιαλιστική προοπτική όμως δεν γίνεται αυτόματα αλλά έχει αυστηρές προϋποθέσεις και προαπαιτήσεις που συγκροτούν ένα μεταβατικό πρόγραμμα. Ο κεντρικός πυλώνας ενός τέτοιου προγράμματος είναι η έξοδος από την Ε.Ε., καθώς αυτή η ιμπεριαλιστική λυκοσυμμαχία μόνο αντιδραστικές λύσεις μπορεί να προσφέρει και επιπλέον αντιμάχεται ενεργά μια ριζοσπαστική προοπτική. Ακόμη και τεχνικά μια έξοδος από την ΟΝΕ, ιδιαίτερα για μια λιγότερο αναπτυγμένη χώρα σαν την Ελλάδα, είναι ατελέσφορη καθώς θα συνεχίσει να δεσμεύεται από την κοινή αγορά. Η θέση αυτή αποτελεί, στη σημερινή συγκυρία, «κόκκινη γραμμή» για το σύστημα και διαχωρίζει την οικόσιτη από την πραγματικά επαναστατική Αριστερά.

Η έξοδος από την Ε.Ε. και το ευρώ θα ξαναδώσει στη χώρα αναγκαία εργαλεία οικονομικής πολιτικής (νομισματική, δημοσιονομική, βιομηχανική, εμπορική κ.λπ.) που έχουν εκχωρηθεί στα κέντρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υποτίμηση του νέου νομίσματος μπορεί να γίνει με τρόπους που θα έχουν πολύ χαμηλότερο κόστος για τους εργαζομένους και τα μικρομεσαία στρώματα απ' ό,τι η πολιτική του Μνημονίου. Η άρνηση του εξωτερικού χρέους (ακόμη και με μια μετέπειτα επαναδιαπραγματέυσή του) θα απελευθερώσει τη χώρα από τη δαμόκλεια

σπάθη του (όπως δεν πρόκειται να κάνει η συζητούμενη στην Ε.Ε. αναδιάρθρωση προς όφελος όμως των πιστωτών). Τα μέτρα αυτά οφείλουν να συνδυασθούν με (α) τον έλεγχο στην κίνηση των κεφαλαίων για να αποτραπεί η φυγή στο εξωτερικό, (β) την κρατικοποίηση του τραπεζικού συστήματος για να διασφαλισθεί η βιωσιμότητα και η φιλολαϊκή λειτουρ-

γία του, και (γ) τη φορολόγηση του κεφαλαίου για να εξασφαλισθούν οικονομικοί πόροι. Τέλος, το επιστέγασμα ενός τέτοιου προγράμματος είναι η σχεδιασμένη παραγωγική αναδιάρθρωση της οικονομίας σε μια σοσιαλιστική κατεύθυνση (δηλαδή με την κοινωνική ιδιοκτησία και τον έλεγχο τουλάχιστον των βασικών οικονομικών κλάδων).

Γιάννης Κουζής

Μνημόνιο και εργασιακές σχέσεις

Η συμφωνία για τη «στήριξη» της ελληνικής οικονομίας που υπέγραψε η ελληνική κυβέρνηση με την Τρόικα επιφέρει τις σοβαρότερες αλλαγές που έχουν καταγραφεί μεταπολεμικά στο πεδίο της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων. Οι αλλαγές αυτές συντελούν, με όρους πρωτοφανούς βιαιότητας, στην απορρύθμιση βασικών πυλώνων των εργασιακών δικαιωμάτων και σε μια γενικευμένη υποβάθμιση της εργασίας.

Η πορεία της σταδιακής απορρύθμισης της εργασίας, που δρομολογείται στην Ελλάδα κατά την τελευταία εικοσαετία, ακολουθεί τη γενικότερη εικόνα που κυριαρχεί στον διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο υπό την επίδραση των νεοφιλελεύθερων δοξασιών. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 καταγράφεται ένα κύμα νομοθετικών παρεμβάσεων που εν-

θαρούνουν την ανάπτυξη της ευελιξίας με άξονα τη χρήση μορφών ατυπικής απασχόλησης, τη διαμόρφωση των μισθών, τη διαχείριση του εργασιμου χρόνου και την απελευθέρωση των απολύσεων. Στην εξέλιξη αυτή συντελεί η υιοθέτηση πολιτικών που ομνούν στο όνομα της ανταγωνιστικότητας και στην ανάγκη μείωσης των δαπανών για την εργασία, επιλογών που ασπάζεται και προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση με παράλληλο στόχο την τόνωση της απασχόλησης με όρους κυρίως στατιστικούς και όχι πραγματικούς.

Το κεφάλαιο στην Ελλάδα διεκδικεί εδώ και δύο δεκαετίες μια δέσμη μέτρων που σταδιακά υιοθετούνται ανάλογα με το συσχετισμό δυνάμεων τον οποίο επιτρέπει η εκάστοτε συγκυρία δημιουργώντας ένα τοπίο υψηλής επισφάλειας με 1,5 εκατ. ανέργους και επισφαλώς εργα-